

Gazdik Gyula:

A szíriai válság kialakulása és elmélyülése

Az „arab tavasz” nyomán kibontakozó átalakulás a múlt év márciusában Szíriát is elérte. Az ország a térségbeli hatalmi status quo átalakításáért folyó harc epicentrumává vált. Az elemzés a jelenlegi folyamatok néhány történeti-társadalmi eredője kapcsán röviden kitekint a francia mandátum időszakra, a függetlenné válást követő évtizedekre, a jelenlegi válság gazdasági, szociális, társadalmi okaira. Áttekinti a 2011 márciusában kezdődő megmozdulások jellegzetességeit, a hatalom erre történő reagálását, az etnikai-vallási kisebbségek hozzáállásának eltéréseit. Bemutatja az ellenzéki erők szerveződését, a legnagyobb tömörülésnek, a Szíriai Nemzeti Tanácsnak a létrejöttét, politikai programjának főbb vonásait, a tömörülésen belül jelentkező ellentétek okait. Az elemzés kitér a válság nemzetközi megítélésére, az Annan-tervre, melynek 2012. április 10-12-i életbe lépése egyben a tanulmány vizsgálódási határa.

A közel-keleti/észak-afrikai régióban (Middle East and North Africa - MENA) 2010 decembere óta tartó, a nemzetközi szóhasználatban „arab tavasz” néven bevonult átalakulás részét alkotja annak az ellenreakciónak, mely a globalizáció kiváltotta átalakulás nyomán a világ periférikus, félperiférikus régióiban az elmúlt évtizedekben jelentkezett. A stratégiaiilag fontos térségben jelenleg is zajló válság főképp olyan köztársasági berendezkedésű országokban vezetett a politikai építmény megrendüléséhez, ahol a vezetés szellemi arculatára a múlt századi arab nacionalizmus gyakorolt meghatározó befolyást.

A MENA térségben zajló fejleményeket a média kezdettől fogva megkülönböztetett figyelemmel követi. A tudósítások túláradó lelkesedéssel számoltak be a tömegek demokratizálás iránti igényének elementáris erővel való felszínre töréséről, a több évtizede hatalmon lévő diktátoroknak a történelem süllyesztőjébe kerüléséről. A jövő útjairól szóló kommentárok többsége azonban figyelmen kívül hagyva az itteni társadalmak sajátosságait, a

---

* Gazdik Gyula az Nemzeti Közzolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpontjának tudományos főmunkatársa, posztgraduális tanulmányait Moszkvában, Brüsszelben, Párizsban és Bradfordban végezte. Szűkebb kutatási területei: a közel-keleti térség 19-20. századi története, az itteni államok politikai rendszereinek sajátosságai, s a politikai iszlám. Az utóbbi években megjelent publikációi elsősorban a közel-keleti rendezési folyamattal, a térség biztonságpolitikájával, s a posztmubáraki egyiptomi átalakulással foglalkoztak. Az írás a szerző „Szíria az arab tavasz sodrában” c. megjelent tanulmányának (NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2012/7) a kiegészített változata.

liberális demokrácia egy végtelenül leegyszerűsített modelljéből indult ki. A demokratikus politikai rendszer valamilyen formájának létrejöttét persze elvileg nem lehet teljesen kizárni. De a jelek inkább arra utalnak, hogy a tekintélyelvűségre alapozott hatalomgyakorlás eddigi formáit a jelenlegi átmeneti időszak után több érintett államban valószínűleg az iszlám alapú populista ideológiákból építkező, „irányított demokráciák” korszaka fogja követni.

A biztonsági kihívások a Földközi-tenger déli és keleti régióiban zajló átalakulás következtében növekedtek, hiszen nem tudni, hogy az új politikai elitek külpolitikai prioritásai kormányzati pozícióban hogyan fognak alakulni. A fejlemények az eddigi integrációs mechanizmusokat, így az euro-mediterrán együttműködés formáit, a NATO égisze alatt zajló Mediterrán Dialogust (s vele együtt az Isztambuli Kooperációs Kezdeményezést), az 5+5 együttműködést érzékenyen érintik.

Az „arab tavasz” időszakában a regionális hatalmi versenyfutás is felgyorsult. A neo-ottomán külpolitikai aspirációkat melengető Törökország befolyása növekedett, de nem olyan dinamikával, mint amilyenre számított. Belső helyzetének gyengülése, a törekvéseivel szembeni ellenhatások erősödése miatt Irán a korábbi expanzió eredményeinek védelmére rendezkedett be. Izrael térségbeli izolációja fokozódott, biztonsági prioritásainak részleges átértékelésére kényszerült. Az arab tömb korábbi fragmentációja láthatóan erősödött, geopolitikai ellensúlyozó szerepe még inkább csökkent.

Az Egyesült Államok terrorizmus elleni háborúban megtépzott tekintélye ugyan tovább hanyatlott, de Washington a világ első számú katonai-gazdasági hatalmaként továbbra is komoly ütőkártyákkal rendelkezik. A korábbiakhoz hasonlóan a legfőbb stratégiai célnak most is az itteni – az amerikai és az egész világgazdaság működése szempontjából fontos – nyersanyagforrásokhoz való hozzájutást, a katonai, piaci pozíciók biztosítását tekinti. Ennek megvalósítása során a demokrata kormányzat más eszközökkel folytatja elődjének a térségbeli vezető szerep megerősítésére irányuló törekvéseit. Barack Obama elnök a terrorizmus elleni háború felemás eredményt hozó, a gazdaságot súlyosan megterhelő közvetlen katonai vállalkozásainak befejezésére törekszik. Ahogy a líbiai NATO-beavatkozás is jelezte, Washington inkább a „leading from behind” stratégia szerepét kívánja erősíteni, ami persze szükség esetén nem zárja ki a kiterjedtebb közvetlen szerepvállalás lehetőségét. A Bush-adminisztráció másik fontos cselekvési iránya az itteni államok politikai szerkezetének a nyugati liberális alapértékek jegyében történő átalakítása volt. A helyi sajátosságokat csak a retorika szintjén figyelembe vevő törekvések támogatottsága azonban eléggé korlátozott maradt.

Barack Obama a térség fejleményeivel foglalkozó 2011. május 19-i beszédében – az „arab tavasz” gerjesztette elégedetlenség Amerika számára negatív következményeit enyhítendő, egyben a helyzet stratégiai előnnyé változtatásának szándékával – hangsúlyozta, hogy országának az itt élő emberek legitim aspirációinak elősegítése is az érdeke. Ezért támogatni fogják a reformokat, a demokráciára történő átmenetet a régióban.¹ Azonban a liberális tradíció hiánya vagy gyenge beágyazottsága folytán a demokratikus átalakulás támogatása az említett államokban azt is jelenti, hogy az Egyesült Államok elfogadja, hogy a nacionalista hatalmi elitet iszlamisták, közülük is elsősorban a Muszlim Testvérek nemzetközi mozgalmához tartozó szerveződések fogják felváltani.

Az idők változását, jól érzékeltette az egyiptomi Muszlim Testvérek politikai szárnyának, a választásokat nagy fölénnyel megnyert Szabadság és Igazságosság Pártjának 2012. áprilisi hivatalos washingtoni fogadása, továbbá a Muszlim Testvérek több térségbeli szervezetének képviselői számára rendezett fórumok neves amerikai elemző intézetekben és egyetemeken.²

A MENA régióban zajló folyamatokról, ezek várható irányáról amerikai szakértők már az átalakulás első hónapjaiban számos elemzést közöltek. Kenneth Pollack, a Brookings Institution térséggel foglalkozó vezető elemzője jóval az említett elnöki beszéd előtt, március elején kijelentette, hogy az Egyesült Államoknak szakítania kell a korábbi status quo politikával. A belső átalakulásra fókuszálva kell a „regionális küzdelmet” újradefiniálni: a kapcsolatépítésben azt kell igazi mércévé tenni, hogy ki hogyan viszonyul a politikai reformhoz, a gazdasági átalakuláshoz. Egy ilyen stratégiai keret Iránt, Szíriát, s Kaddáfi fennmaradása esetén Líbiát a „rossz oldalon lévő államok” táborába helyezné. Washingtonnak elő kell segítenie Irán, s Szíria elszigetelését az arab közvéleménytől. Különösképp a szaúdiakat kell biztosítani arról, hogy Amerika továbbra is a fő ellenségnek Iránt tekinti. Ennek alátámasztására a reform és az átalakulás stratégiája jegyében az arab utcán zajló megmozdulásokat a „magunk javára”, s Irán ellen kell fordítani.³ Pollack tehát a májusi Obama beszédnek ezt a részét pontosan megelőlegezte. Néhány héttel később megjelent írásában Elliot

¹ “Remarks by the President on the Middle East and North Africa”. 2011. május 19. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>, internetről letöltve: 2011. május 24.

² A Carnegie Endowment for International Peace által szervezett összejövetelen az intézmény elnöke, Jessica Mathews kiemelte, hogy egy ilyen találkozó tizenhat hónappal korábban elképzelhetetlen lett volna. Az iszlamista pártok fontos tényezői a térségben zajló változásoknak, már most vagy a közeljövőben kulcsfontosságú kormányzati pozíciókra tettek/tesznek szert. Felemelkedésük politikai realitás, s az általuk hozott döntések nagyban befolyásolni fogják a Közel-Kelet jövőjét. Jessica Tuchman Mathews: “From Islamists in Power: Views from Within. Opening Remarks”. 2012. április 5. <http://www.carnegieendowment.org/2012/04/05/opening-remarks/a6sg> internetről letöltve: 2012. április 17.

Abrams, a Council on Foreign Relations ismert neokonzervatív irányultságú elemzője a térség „szédelgő köztársaságai” dominószerű összeomlásának folytatódását jósolta, s a sorban a következőként Szíriát említette.⁴

Noha a prognózis egyelőre nem realizálódott, de Szíria a regionális dominanciáért folyó harc epicentrumává vált. A Perzsa (Arab)-öböl térsége a Hormuzi-szoros esetleges lezárása, s Irán nukleáris programja kapcsán gyakran halható harcias retorika, erőfitogtatás ellenére egyelőre „mellékhadszíntér.” A damaszkuszi rendszer ellen harcoló ellenzék mögött állnak az Egyesült Államok és szövetségesei, a térségből közéjük tartoznak többek között a „síita félhold” terjeszkedésének feltartóztatásában érdekelt öböl menti olajmonarchiák, valamint Izrael, Törökország, s Jordánia. A másik oldalon a szíriai rezsim mögött sorakozik fel Irán, annak nem állami vazallusa a libanoni Hezbollah, míg a síita vezetésű Irak felemás álláspontot képvisel. A külső támogatók közé tartozik Moszkva és Peking.

Washington és a mögötte álló hatalmi tömb az „arab tavasz” második évében kedvező történelmi lehetőséget lát arra, hogy a kulcsfontosságú régióban Irán befolyását visszaszorítsa. Amerika számára stratégiaiánál is jelentős tényező, hogy a jelenlegi átalakulás Moszkvának a korábbi közel-keleti hatalmi szerepe újjáépítését célzó törekvéseit is derékba törheti. Kaddáfi bukása, a szíriai basszista rendszer esetleges összeomlása, egy algériai fordulat nemcsak a közel-keleti befolyásának nagyfokú összezsugorodását eredményezheti, hanem magára Oroszországra nézve is komoly stratégiai kihívást jelenthet. A politikai iszlám „frontáttörése” a szunnita államokban ugyanis nem pusztán Oroszország „közel külföldjén” fennálló status quót, hanem a muszlim többségű területeit is érzékenyen érintheti.

Az eddig közel 20 ezer áldozatot követelő szíriai válság kimenetelét, távlati következményeit megjósolni nagyon nehéz. A jelek arra vallanak, hogy az Aszad korszak történetének zárófejezetéhez érkezett. A politikai váltással kapcsolatban a közelmúltig két forgatókönyv volt valószínűsíthető: az egyik a rendszer hirtelen bekövetkező összeomlása, a másik az Annan-tervben rögzített stabilizáció és „rendezett átmenet” megvalósítása. Az első lehetőség eddig nem következett be, az ENSZ és az Arab Liga különmegbízottja elképzeléseinek realizálására tett erőfeszítések pedig egyelőre zsákutcába kerültek. A terv eddigi sikertelenségének egyik oka a rendszert támogató kisebbségeknek nyújtandó megfelelő

³ Kenneth M. Pollack: „Bifurcating the Middle East”. *The National Interest*. 2011. március 2. <http://nationalinterest.org/commentary/bifurcating-middle-east-4954> internetről letöltve: 2011. április 04.

⁴ Abrams ugyanakkor „reformpotenciált” látott a térségbeli monarchiákban, igaz ehhez hozzátette, hogy megerősödésük csak akkor képzelhető el, ha lépések történnek egy alkotmányos monarchia megteremtése érdekében. Elliot Abrams: „Ridding Syria of a despot”. *Washington Post*, 2011. március 26. http://www.washingtonpost.com/opinions/ridding-syria-of-a-despot/2011/03/25/AFSRRVYB_story.html internetről letöltve: 2012. március 13.

garanciák elmaradása. Ezért, ha Aszad távozna is a hatalomból, akkor sem biztos, hogy a fegyverek elhallgatnának. A másik ok, hogy a rezsim mögött álló külső hatalmi tényezők egyelőre nem látják biztosítottak, hogy gazdasági-stratégiai érdekeiket legalább részben át tudnák menteni. Hathatós megoldás hiányában a polgárháborúban szemben álló felek az áldozatokra való tekintet nélkül a másik oldal teljes legyőzésére törekszenek. A felkelők katonai tevékenységének növekvő hatékonysága, a kormányerőktől történő dezertálások fokozódása ellenére a damaszkuszi rezsim továbbra is viszonylag ütőképes katonai erővel rendelkezik. Aszad hadereje nem hasonlítható össze Kaddáfi csapataival, nem is szólva arról, hogy az alavita elnök a volt líbiai diktátornál jóval szélesebb társadalmi bázisra támaszkodik. Nemcsak a kisebbségek, hanem a gazdag szunnita városi kereskedőcsaládok részéről is támogatókkal rendelkezik. Igaz, ez utóbbiak körében az elmúlt hónapokban egyre többen a másik oldal irányába is tájékozódnak. Valójában azonban az elszegényedett vidéki szunnita tömegekre támaszkodó ellenzék hatalomra kerülése őket is aggodalommal tölti el.

A politikai megoldás zsákutcába kerülésével az ellenzék mögött álló külső hatalmi tényezők a kormányerők elleni „felőrlő stratégiát” hatványozottabban fogják támogatni. Ennek előjelei már az elmúlt hónapokban is tapasztalhatóak voltak. Ez többek között nagyobb pénzügyi támogatást, s a katonai erők fegyverarzenáljának jelentős mértékű bővítését jelenti. Ehhez társulhat a „humanitárius folyosók” létesítésének külföldi különleges egységek közreműködésével való kikényszerítése – melyről meg nem erősített információk már felbukkantak a külföldi médiában –, s a stratégiai célpontok esetleges bombázása. Az összetűzések eszkalálódásának – ahogy a libanoni példa is mutatta – tovagyűrűző hatásai lehetnek a szomszédos országokra. Úgyszintén súlyos következményekkel, köztük preventív külső katonai lépésekkel járhat a szíriai kormány birtokában lévő vegyi és biológiai fegyverekhez kapcsolódó veszélytényezők növekedése. Egyelőre nem lehet látni, hogy Damaszkusz főbb külső támogatói milyen további lépéseket tesznek az itteni gyengülő pozícióik ellensúlyozására. A rendszer összeomlása Teherán Földközi-tengerig húzódo stratégiai pozícióit aláásná, Moszkva és Peking itteni érdekei jelentős kárt szenvednének, s a Hezbollah elleni katonai csapás esélye is nagyban növekedne.

Az írás alábbiakban először a szíriai fejlődés néhány specifikumát járja körül, melyek sok vonatkozásban a jelenlegi folyamatokat is befolyásolják.

A jelenlegi szíriai folyamatok néhány történeti, társadalmi eredője

A földrajzi értelemben vett Szíriához tartozó, gazdag civilizációs örökséggel rendelkező régiók a történelem során többnyire valamely birodalomhoz tartoztak. Sajátos átmenetet jelentett e sorban az utolsó állomás, a formálisan 1923 szeptemberében kezdődő mandátum korszak, amikor a „Földrajzi Szíria” északi része (Szíria és Libanon) francia, a déli fele (Palesztina) pedig brit mandatárius igazgatás alá került.⁵ A korábban a török birodalomhoz tartozó területek közigazgatási struktúrájának kialakításánál a franciák az etnikai-vallási megoszlásból indultak ki. De ha a politikai érdek úgy diktálta, akkor ezt az elvet lazán értelmezték.⁶ Párizs a mai Szíria területén több állami képződményt hozott létre, az ezekből létrejövő föderáció 1924 decemberében Szíria Állam, majd a hat évvel később a Szíriai Köztársaság nevet vette fel.⁷ Noha a mandátum időszak legsúlyosabb konfliktusa az 1925-1927 közötti drúz felkelés volt, a franciák nagyban támaszkodtak a kisebbségekre, közülük is elsősorban a keresztényekre és az alavitákra.⁸ Ez utóbbiak számára a mandátum időszak valóságos történelmi váltás volt. A függetlenség előestéjéig élvezett autonómia, a katonai téren megnyíló felemelkedési lehetőség a későbbi politikai szerepüket részben megalapozta. Párizs a nacionalisták képviselőivel 1936-ban aláírt, az eredeti szándék szerint három évvel később életbe lépő egyezményben bizonyos katonai relációk kivételével függetlenséget adott az országnak. A francia nemzetgyűlés azonban az egyezményt nem ratifikálta, de az ekkor

⁵ A Népszövetség 1919 júniusában elfogadott egyezségokmánya a mandátumigazgatás alá kerülő területeket három csoportba osztotta. Az Arab-félszigettől északra, illetve északkeletre lévő török vilajetek, s kisebb közigazgatási egységek az „A” kategóriába kerültek, melyek egy mandatárius hatalom irányításával „rövidebb” idő alatt eljuthattak a függetlenséghez. A brit mandátum 1923 őszén már nem a teljes Palesztin régiót jelentette. A mandátum 1922. júliusi népszövetségi jóváhagyásakor a Jordán folyótól keletre lévő, az eredetileg a mandátum részét képező területek más státuszba kerültek.

⁶ Ezt mutatta Nagy-Libanon 1920-ban történő létrehozása, amikor a franciák a Libanoni-hegység zömében maronita populációjú, az ottomán időszakban autonómiát élvező övezetéhez a főképp muszlimok által lakott Beka-völgyet, Tripolit, s a Szidón körüli térségét hozzácsatolták. E területeken jött létre Bejrút fővárossal 1926-ban a francia mandátumigazgatás alatt álló Libanoni Köztársaság.

⁷ A franciák 1920 szeptemberében létrehozták a szunnita többségű Damaszkusz és Aleppó államokat, valamint az észak-nyugati régióban Latakia székhellyel az Alavita Államot. A következő év májusában pedig a Damaszkusztól délkeletre lévő, többnyire drúzok által lakott területen a Dzsabal Drúz Államot. A Törökországgal határos alexandrettei szandzsák 1921 októberében autonóm jogokat kapott. (A terület – melyre Ankara folyamatosan igényt tartott - státusza többször is változott. A szandzsák neve 1938 szeptemberében Hatay Köztársaság lett, s 1939-ben Törökországhoz csatolták.) *French Mandate of Syria and Lebanon*. <http://www.saylor.org/site/wp-content/uploads/2011/06/French-Mandate-of-Syria-and-Lebanon.pdf>, internetről letöltve: 2012. március 05.

⁸ A történelem során sok üldöztetésnek kitett, az imámita, vagyis a legnagyobb síita irányzatból származó nuszajri szektát a francia időszakban kezdték alavitáknak (alavi/Ali követője) nevezni. A muszlimok nagy része által eretneknek tekintett szekta a Próféta vejét Alit istenként tiszteli. Az iszlám öt alappilléret csak szimbolikusan fogadják el, doktrínájuk az iszlám, a gnoszticizmus, s a keresztény hit egyfajta keveréke.

elindult folyamatok az 1920-as évek decentralizált építményének maradványait lebontották.⁹ A mandátumkorszak befejezésére Libanon esetében 1943 novemberében, Szíria önállóságának francia részről történő elismerésére azonban csak feszültséggel terhes időszak után, a nagyhatalmak és az ENSZ fellépésére, 1946 áprilisában került sor.

A függetlenné válást követő első évtizedek politikai életét a demokratikusabb szerkezet kialakítására irányuló bátortalan kísérletek, autokratikus kormányzási ciklusok, s visszatérő instabilitás jellemezte. A mai politikai struktúra kialakítása az Arab Újjászületés (Baasz) Szocialista Pártjának 1963. márciusi hatalomátvétele után vette a kezdetét.¹⁰ A folyamat a következő évtized elejére egy túlsúlyos elnöki intézménnyel párosuló hegemonisztikus pártrendszert hozott létre. Szíria második világháború utáni politikai életét két évtizeden át a szunnita, majd a hatvanas években bekövetkező átalakulás eredményeként az alavita hatalmi elit dominálta. Ez utóbbiak felemelkedésében a vezető szunniták családok által lenézett katonai karrier, s a Baasz Párt révén elérhető politikai érvényesülési lehetőség egyaránt szerepet játszott. Ez a periódus a szerveződés történetében is vízvonal volt: a pártok jelleg a gyakorlati politika síkján a nemzeti érdek mögé szorult. Az átalakulást jól jelezte a térség két legerősebb baaszista csoportosulásának, a szíriainak és az irakinak a tartós szembekerülése.

Az 1970-es évekkel kezdődő új korszak az Aszad klán uralmaként vonul majd be az ország modern kori történetébe. A hatalomátvétele után nem sokkal, 1971 márciusában elnökké választott korábbi hadügyminiszter, Háfez el-Aszad (1930-2000) közel 30 évig állt az ország élén. Az 1973-ban elfogadott alkotmány az elnöki terminust francia mintára 7 évben szabta meg, de az államfő újraválasztását nem korlátozta.¹¹ Az alaptörvény a Baasz Párt vezető szerepét is rögzítette. A köztársasági elnök irányítása alatt álló csoportosulás egyben a rendszert támogató politikai erőket tömörítő Nemzeti Haladó Front vezető ereje. A jelenlegi válság kirobbanása előtt mintegy két millió párttagot tömörítő szerveződés mellett, a politikai intézménystruktúrában sajátos helyet foglal el a 250 tagú, egykamarás, négy évre választott

⁹ Az 1936-os egyezmény előírta az alavita és drúz entitás különleges státusszal történő integrálását a Szíriai Köztársaságba. De az alkotmányt 1939-ben felfüggesztették, így e területek is visszakapták a régi státusukat. Ismételt integrálásukra 1944 júniusában, a szíriai egységről szóló proklamáció után került sor.

¹⁰ A második világháború alatt Szíriában létrejött Baasz Párt (jelenlegi nevét az Arab Szocialista Párttal történő 1954 februári egyesítés után vette fel) az arabok egyesítését tartotta a fő feladatának. A Michel Aflak (1910-1989) és Szalah Bitar (1912-1980) által szekuláris alapon létrehozott szerveződés 1947 áprilisában elfogadott alapokmánya hangsúlyozta, hogy az arabok egy nemzetet alkotnak, amelynek joga van egy államban élnie. A közösség tagjai közötti különbségeket jelentéktelennek tekintette. A baaszizmus tényleges kisugárzása főként a Termékeny Félhold államaira, vagyis Szíriára, Irakra, Libanonra és Jordániára korlátozódott. Gazdik Gyula: *A Közel-és Közép-Kelet a második világháború után*. Korona Könyvkiadó, 1997. 333. o.

¹¹ *Syria - Constitution*, http://www.law.yale.edu/rcw/rcw/jurisdictions/asw/syrianarabrep/syria_constitution.pdf internetről letöltve: 2012. április 04.

parlament. A felhatalmazásai között a legfontosabb a költségvetés és a fejlesztési tervek jóváhagyása, valamint a köztársasági elnök jelölése.

Aszad hatalmi piramisában a hadsereg, a titkosszolgálatok vezető posztjainak döntő része az alaviták kezében volt. A korábbi elnök a hatalmi bázisát megpróbálta kitágítani, az ezt szolgáló lépések a többi kisebbség, közülük is főként a keresztények, a síita drúzok és iszmáiliták, valamint a szunnita cserkeszek számára nyújtottak nagyobb érvényesülési lehetőséget. A szunnita arabok közül a tekintélyes damaszkuszi, aleppói kereskedőcsaládok, Baasz párti politikai-katonai tényezők támogatásának biztosítására törekedett, akik közül többen magas beosztásokba kerültek. Ugyanakkor a lakosság többségét alkotó szunnita kisemberek életkörülményei az időközben bevezetett óvatos reformok ellenére érezhetően nem javultak. Ez a többségi társadalom részéről erősítette a rendszerrel szembeni antipátiát.

A legnagyobb belső kihívást az Muszlim Testvérek szíriai ágának 1979-ben kezdődő nyílt fellépése jelentette. Az általuk eretnek tekintett alavita kisebbség, s a szekuláris nacionalizmus talaján álló Baasz Párt uralma elleni mozgósítás visszhangját az iráni iszlám forradalom győzelme, valamint a Damaszkusz legfőbb külső támogatójának, a Szovjetunióknak az afganisztáni agressziója nagyban felerősítette. A kormánynak a felkelésen 1982 februárjában csak drasztikus fellépéssel sikerült úrrá lennie. Ez ekkor már a teheráni rendszer egyetértésével is találkozott, melynek Szíria az időközben kirobbant iraki-iráni háború idején a legfőbb térségbeli szövetségesevé vált.

A Damaszkusz-Teherán tengely erősítésére Aszadnak nem utolsó sorban a közel-keleti konfliktus miatt volt szüksége, melynek során Szíriát a legnagyobb veszteség 1967-ben, a stratégiaileg fontos Golán-fennsík nagy részének elvesztésével érte. A libanoni hatalmi status quo érdekeit sértő átalakulását megakadályozandó az itteni polgárháború kirobbanása után nem sokkal a szíriai hadsereg az Egyesült Államok és Izrael hallgatóságos jóváhagyásával 1976 júniusában bevonult az országba. A Libanonban 1982-ben lezajló ötödik arab-izraeli háború után a szíriai-iráni közreműködéssel létrehozott síita Hezbollah a damaszkuszi politika számára is fontos nyomásgyakorló eszközzé vált. Szíria a poszthidegháborús korszak új realitásaihoz alkalmazkodva részese lett a közel-keleti rendezési tárgyalásoknak, azonban annak ellenére, hogy a megállapodás Izraellel többször is karnyújtásnyira látszott, végül nem született meg. A konfliktus és ennek nemzetközi kihatásai kihatottak a belső folyamatokra, ahol Háfez el-Aszad 2000 júniusában bekövetkező halálával új szakasz kezdődött.

A „trónörökös” évtizede, a jelenlegi válság közvetlen előzményei

A Londonban orvosi tanulmányokat folytató Bassár el-Aszadot 1994-ben váratlanul érte, hogy a balesetben elhunyt testvére Basíl helyett, apja őt szemelte ki az utódjául. A stafétabot átvételekor mindössze 34 éves politikus apja helyét az elnöki székben csak alkotmánymódosítással tudta elfoglalni. A fejleményeket kommentálva néhány elemző ironikusan „monarchikus köztársaság” megszületéséről beszélt. A fiatal elnök megnyilatkozásaiban a változások iránti nyitottságát hangsúlyozta, fő feladatának azt tartotta, hogy országát átvigye a 21. századba, az „információs technológia korszakába”. A „damaszkuszi tavasz” azonban rövid ideig tartott, még kisebb politikai reformok bevezetésére sem került sor. Ebben szerepet játszott, hogy szeptember 11. után a „gonosz tengelye” államainak szövetségesei közé sorolt Szíria is fokozott külső nyomás alá került. A terrorizmus elleni háború megindítása, s ennek során különösképp a szomszédos Irak amerikai megszállása új helyzetet teremtett. Ezt az elnök elképzeléseit kezdettől fogva fenntartásokkal kezelő befolyásos családtagok, bizalmi emberek felhasználták a tervezett politikai változások leállítására. Szíria elszigeteltségét még inkább növelte Rafík al-Haríri volt libanoni miniszterelnök 2005. februári meggyilkolása, melynek kapcsán a gyanú árnyéka rávetült Szíriára. Az ENSZ vizsgálóbizottságot állított fel, Aszad pedig eleget téve az ENSZ BT még 2004 októberében született 1559-es határozatának, 2005 áprilisában elrendelte Libanon katonai kiűrését. A következő év nyarán kirobbant második libanoni háború, ezúttal a Hezbollah és Izrael között, tovább élte a feszültséget.

Gazdasági téren hivatalosan „a szocialista piacgazdaság” megteremtése került előtérbe. Több lépés történt a magánberuházások, köztük magánbankok létrehozásának megkönnyítésére, s kezdetét vette az állami szubvenciók leépítése. A reál GDP növekedés átlaga 2005-2011 között közel öt százalékos volt, az elért növekedés azonban elégtelen volt a strukturális problémák orvoslásához. A globális pénzügyi válság beköszöntével a mutatók itt is visszaestek.¹² A népességszaporulat a korábbi 2,5-ről – főleg a jelentős számú iraki menekült miatt - 2005 - 2010 között 3,3 százalékra növekedett. Évente kb. 250 ezer fő lépett be a munkaerőpiacra, akiknek se az állami, se pedig a magánszektor nem tudott elegendő munkahelyet biztosítani. A hivatalosan 10 százalék körüli munkanélküliségi mutatót is hozzászámítva évente 400 ezer munkahelyet kellett volna teremteni ahhoz, hogy a

¹² A növekedés a mélypontot 2009-ben érte el, ekkor mindössze 3 százalékos volt, majd az ezt követő két év során lassú emelkedés volt, de nem érte el a válság előtti szintet. Bassam Haddad: “The Political Economy of Syria:

munkanélküliek aránya tovább ne növekedjen. Súlyos problémaként jelentkezett, hogy a munkanélküliek több mint 30 százaléka fiatal volt.

Az alapvető fogyasztási cikkek szubvencióinak fokozatos csökkentése, illetve az üzemanyagok esetében a támogatások 2008 elején történő eltörlése, az árak alakulásában természetesen azonnal jelentkezett. Különösen kiugró volt az élelmiszerárak emelkedése, melyhez úgyszintén jelentősen hozzájárult a mezőgazdasági termelésnek az évek óta tartó súlyos szárazság nyomán történő visszaesése, s az élelmiszerárak világszerte tapasztalható növekedése. A szárazság következtében különösen az ország keleti, déli területeinek falvaiból jelentős tömeg áramlott a városokba, melyek nem voltak felkészülve a fogadásukra.¹³ Ezek a változások nagyban növelték az egyes társadalmi csoportok közötti jövedelemszakadékot. E téren a különbségek az elmúlt évtizedben az arab világban leginkább Szíria és Jemen esetében növekedtek.¹⁴ Szíriában 2007-ben a 22 milliós populáció 12 százaléka élt mélyszegénységben, azóta a helyzet még inkább súlyosbodott.¹⁵

A damaszkuszi vezetés az óvatos nyitással a „kínai modellt” próbálta követni, azaz a gazdasági-pénzügyi téren bekövetkező változásokat nem kapcsolta össze a politikai szféra reformjával. A gazdaság dinamizálásának lehetőségei azonban sok vonatkozásban nagyon eltérők voltak. Ráadásul nagyon korán kiderült, hogy az „arab tavasz” tiltakozó hulláma a térségbeli társadalmak alrendszerei közül elsősorban a politikainak az átalakítását célozza. A szíriai vezetés feltételezhetően tisztában volt a folyamatban rejlő potenciális veszélyekkel, de a hazai és nemzetközi nyilvánosság előtt igyekeztek olyan benyomást kelteni, hogy a vihar keltette hullámok az országot el fogják kerülni. Aszad elnök a Wall Street Journalben 2011. január 31-én megjelent terjedelmesebb interjújában rámutatott arra, hogy noha a világ, különösen az elmúlt évtizedben nagyot változott, a térségben a hosszabb ideje tartó stagnálás tovább folytatódott. Változást csak az Irakban, Afganisztánban, Palesztinában lezajló fejlemények, vagyis az Egyesült Államok által indított háborúk, illetve a második intifáda jelentettek.

Realities and Challenges”. *Middle East Policy*, 2012. <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/political-economy-syria?print> internetről letöltve: 2012. április 24.

¹³ Lahcen Achy: “Syria: Economic Hardship Feeds Social Unrest”. *Los Angeles Times*, 2011. március 31. <http://carnegie-mec.org/publications/?fa=43355&lang=en> internetről letöltve: 2011. december 1.; Paul Rivlin: “Behind the Tensions in Syria: The Socio-Economic Dimension”. *Telaviv Notes*, Vol. 5 No. 6. 2011. március 29. http://www.dayan.org/sites/default/files/TA_Notes_RIVLIN_Syria_MAR30_11%5B1%5D.pdf internetről letöltve: 2011. december 7.

¹⁴ Roueida Mabardi: “Syria's economic reforms see wealth gap widen”. *The Daily Star (AFP)*, 2010. április 28. <http://www.dailystar.com.lb/Business/Middle-East/Apr/28/Syrias-economic-reforms-see-wealth-gap-widen.ashx#axzz1s8ZMUuji> internetről letöltve: 2011. december 1.

¹⁵ Paul Rivlin: i. m.

Aszad Szíriát igyekezett elhatárolni a Tunéziában és Egyiptomban végbemenő folyamatoktól. Kijelentette, hogy dacára annak, hogy Szíriának a legtöbb arab országnál nehezebb körülményekkel kell szembesülnie, s az alapvető igények biztosításában is fennakadások vannak, Szíria stabil. Az hogy az emberek a helyzetre nem felkeléssel reagálnak leginkább annak tulajdonítható, hogy tekintettel vannak az állampolgárok meggyőződésére és érdekeire. Emlékeztetett arra, hogy a jelenlegi új korszak az iráni iszlám forradalommal kezdődött, s aláhúzta, hogy Irán része a közel-keleti régióknak.¹⁶ Ezzel a két ország stratégiai szövetségének jelentőségét akarta hangsúlyozni. Az elnök ezekben a hetekben többször is országa stabil voltáról akarta meggyőzni a médiát, a valóság azonban ezt a képet rövidesen beárnyékolta.

A megmozdulások jellegzetességei, a hatalom reagálása

A tiltakozási hullám 2011. március 15-én Szíriát is elérte, a „méltóság napján” nem pusztán Damaszkuszban, hanem Deraa-ban, Homszban, és a keleti ország részben is megmozdulások voltak. A túlnyomórészt szunnita tüntetők a politikai foglyok szabadon bocsátását, az állampolgári szabadságjogok biztosítását követelték. A biztonsági erők fegyverhasználatáról először március 18-i Deraa-i összetűzés nyomán érkezett jelentés. A nem kis mértékben a hatóságok otromba fellépése miatt eszkalálódó megmozdulásokon az „Isten, Szíria, Szabadság” jelszavak mellett az Aszad család korrupciója elleni tiltakozás is nagy hangsúlyt kapott. Ez utóbbi annyit is jelentett, hogy az elnök és szűkebb környezete morálisan is alkalmatlan a közösség vezetésére. A megmozdulások első heteiben a legsúlyosabb összetűzések Deraa városában és környékén voltak, majd ezt követően a hírügynökségi jelentésekben ismét többször bukkant fel a főváros és környéke. Továbbá a főképp szunniták által lakott városok, így Homsz, Hama, Aleppó, Idlib, Baniasz, a török határ mentén fekvő Dzsiszr al-Sugúr nevei. De összetűzésekről érkezett jelentés a vegyes populációjú, az alaviták, keresztények és szunniták által lakott Latakiából, a zömében kurd lakosságú Hasakából, s több más helyiségből. Ekkor már a rezsim távozása, a Baasz Párt hatalmi monopóliumának eltörlése, a demokratikus rendszer megteremtése állt a tüntetők követeléseinek homlokterében.

¹⁶ “Interview With Syrian President Bashar al-Assad”. *Middle East News*, 2011. január 31. <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703833204576114712441122894.html> internetről letöltve: 2011. március 22.

A kiterjedt megmozdulásokat Aszad a biztonsági erőkre, a törzséből, az azzal szorosan együttműködő klánokból verbuvált félkatonai szerveződésre, a sabbíha milíciára, és a testvére irányítása alatt működő, alavitákból álló különleges rendeltetésű 4. hadosztályra támaszkodva próbálta megfékezni.¹⁷ Miután ez elégtelennek bizonyult egyre nagyobb mértékben vetette be a hadsereget. Ennek megvolt az a kockázata, hogy a besorozott szunnita állományból sokan átállnak a felkelőkhöz. De jelentős méretű dezertálásra nem került sor, a hadsereg intaktságát sikerült megőrizni. Az elnök helyzetét erősítette, hogy az államapparátus működésének folyamatosságát az összetűzések által leginkább érintett helyiségek kivételével fenn tudták tartani. Fontos tényező volt, hogy a damaszkuszi, aleppói szunnita gazdasági-kereskedelmi elit meghatározó csoportjai nem hátráltak ki Aszad mögül. A kormány addigi gazdaságpolitikájának fő haszonélvezőiként a váltást túlságosan is kockázatosnak tartották. Az arab országokban, közülük is elsősorban az Egyiptomban kibontakozó folyamatok számukra nem jelentettek biztató perspektívát.

Aszad az országban zajló események értékelésével először a parlament ülésén 2011. március 30-án elmondott beszédében foglalkozott. Az események okai kapcsán utalt a régióban zajló átalakulási folyamatra, melynek a kihatásai úgymond az arab országokon is túlmutatnak. A tények hatására január végi interjújával ellentétben kénytelen volt elismerni, hogy Szíria sincs elszigetelve attól, ami az arab világban történik, de figyelmeztetett a körülményekben mutatkozó eltérések figyelembe vételének a fontosságára. A szíriai fejlemények fő okát a külső és belső összeesküvésben látta, melynek célja Szíria meggyengítése, s dezintegrálása. Ehhez hozzátette, hogy országa az izraeli tervek megvalósulásának utolsó akadály. Az elnök aláhúzta, hogy Szíria számára az egyik kiemelt prioritás a stabilitás, a másik pedig az életkörülmények javítása.¹⁸ Aszad a beszédében feltűnően gyakran használta az „arab” jelzőt, ami nem pusztán az arab nacionalizmushoz való kötődést, hanem a szunnita iszlamistákkal szembeni választóvonalat is jelentette. Mindez az ország stratégiai kapcsolatainak prizmáján persze számos kérdőjelet támasztott. Aszad kerülte a politikai önkritikát, talán azért is mivel

¹⁷ Ellenzéki források szerint a tüntetők elleni fellépésben Aszad tevőleges támogatást kapott Muktada al-Szadr iraki síita imámtól, az iráni iszlám gárdától, a libanoni síita szervezetek, a Hezbollah és az Amal Szíriába küldött embereitől. Sawsan Abu-Husain: „Syrian regime importing foreign fighters- FSA”. *Asharq Alawsat*, 2011. november 28. <http://www.asharq-e.com/news.asp?section=1&id=27471> internetről letöltve: 2012. január 21. A másik oldalon pedig jelentések érkeztek arról, hogy tárgyalások folynak líbiai „önkéntesek” átdobásáról Szíriába, illetve hogy az al-Kaida Irakban tevékenykedő terroristáinak egy része Szíriába ment. Az arab államok közül különösen Katar szorgalmazta arab erőknek az országba küldését.

¹⁸ *Speech by President Bashar al-Assad to the Syrian parliament on 30 March 2011 in response to a wave of protests around the country*. 2011. március 30. http://www.al-bab.com/arab/docs/syria/bashar_assad_speech_110330.htm internetről letöltve: 2012. január 28.

úgy gondolta, hogy az elégedetlenségi hullám visszaszorítását szolgáló tervezett reformok majd „magukért beszélnek”.

Beszédében az elnök is utalt arra, hogy a 2012. március 29-én lemondott kabinet helyébe újat nevez ki. Az Adel Safar volt mezőgazdasági miniszter vezette új kormány megalakulására április 16-án került sor. A kabinet eskütetele után mondott beszédében Aszad alapvetőnek tartotta az intézmények és az állampolgárok közötti szakadék szűkítését, a reformok ügyének előre vitelét. A néhány nappal korábban megszületett törvények végrehajtása mellett kormány kiemelt feladatának tartotta a szükségállapot feloldásáról, s a pártok alakításáról szóló törvények előkészítését.¹⁹ Az elnöki kezdeményezésre néhány nappal korábban megszületett rendeletek közé tartozott április 6-án az ország egyetlen kaszinójának bezárása, s annak a 2010. júliusi rendelkezésnek az érvénytelenítése, mely megtiltotta, hogy az állami oktatási intézményekben dolgozók nikábot viseljenek. Az egy nappal később napvilágot látott újabb elnöki rendelet teljes állampolgári jogot biztosított azoknak a kurd lakosoknak, illetve leszármazottaiknak, akiket ettől az 1960-as évek elején megfosztottak.²⁰ Április 21-én rendelet jelent meg az 1963 óta hatályban lévő szükségállapot, valamint a politikai foglyok ügyében döntő állambiztonsági bíróságok eltörléséről. De ezzel egyidejűleg egy másik rendelkezés a békés tüntetést hatósági engedélyhez kötötte. Aszad június 19-én, a damaszkuszi egyetemen elmondott beszédében elítélte a biztonsági szervek ellen elkövetett atrocitásokat, s figyelmeztetett arra, hogy stabilitás nélkül nincs fejlődés, s reform. Ugyanakkor fontosnak tartotta a nemzeti dialógus elmélyítését olyan fontos kérdésekről, mint a párt és választási, illetve az önkormányzati törvény, valamint alkotmányjogi változások jellege.²¹ A reformlépések sorában fontos volt augusztus 4-én a pártok alapításáról szóló elnöki dekrétum. A pártokról szóló rendelet a Baasz Párt dominálta addigi pártstruktúra mellett új szerveződések megjelenését, s ezáltal elvileg egy új szerkezet kialakulását tette lehetővé.²² De egyelőre

¹⁹ *Speech by President Bashar al-Assad to ministers after the swearing-in of Syria's new government*. 2011. április 16. http://www.al-bab.com/arab/docs/syria/bashar_assad_speech_110416.htm internetről letöltve: 2012. január 28.

²⁰ Az Egyiptommal 1958 óta tartó unió felbomlását követő 1961-es ideiglenes alkotmány az ország elnevezését Szíriai Arab Köztársaságra változtatta. A negatív következmények közé tartozott, hogy az 1962 októberében az ország észak-keleti részén, Hasaka tartományban tartott népszámlálás eredményeként 120 ezer kurdot megfosztottak az állampolgárságától. A hivatalos indoklás az volt, hogy az érintettek illegálisan vándoroltak be Törökországból és Irakból, s ezzel veszélyeztetik az ország arab karakterét. A valós ok az volt, hogy nem akarták, hogy az itteni kurd populáció érdemlegesen részt vegyen az ország sorsának alakításában. „The Kurdish policy of the Syrian government and the development of the Kurdish movement since 1920”. *KurdWatch*, 2009. http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_einfuehrung_en.pdf, internetről letöltve: 2012. április 11.

²¹ *President Bashar Al-Assad Speech at Damascus University on the current situation in Syria*, 2011. június 20. http://www.presidentassad.net/SPEECHES/Al_Assad_Speeches_2011/Bashar_Al_Assad_2011_Damascus_University_Speech.htm internetről letöltve: 2012. április 9.

²² Egy párt létrehozásának feltételei között szerepelt a fennálló alkotmányos keretek, a demokratikus alapértékek elfogadása. Ugyanakkor vallási-felekezeti, törzsi, területi, szakmai alapon, vagy etnikai, faji, nemi megkülönböztetésre építve nem lehetett pártot alapítani. Egy párt nem kaphatott külföldről támogatást, és nem

homályban volt hagyva, hogy egy esetleges új felállásban az addigi domináns csoportosulásnak mi is lesz a szerepe.

A vallási-etnikai kisebbségek reakciója az eseményekre

A gyors egymásutánban hozott rendelkezések, noha önmagukban jelentősek voltak, de jó néhány éves késéssel születtek. Az adott helyzetben a rendszer és az ellenzék között zajló egyre kíméletlenebb harc nem sok teret hagyott a reformpolitikához szükséges együttműködéshez. A hatalom a válságnak a kisebbségekre gyakorolt kihatásait is igyekezett a helyzetének megerősítésére felhasználni. A hozzávetőleg 23 milliós ország etnikai-vallási térképe eléggé tarka. A lakosság túlnyomó többsége arab (90,3%), a kurdok, örmények, s más etnikumok nem egészen 10 százalékot tesznek ki. A felekezeti megoszlást tekintve a kép még összetettebb: a szunnita mohamedánok 74%, a síita irányzathoz tartozó alaviták és drúzok 15 (12+3), egyéb szekták 1, a keresztények pedig kb. 10 százalékot képviselnek.²³ Összességében az etnikai-vallási kisebbségek lakosságon belüli aránya jelentős, közel 40 százalék.

A válságra a kisebbségek eltérő módon reagáltak, persze számos példa volt arra, hogy tagjaik a tiltakozó megmozdulásokba a közösségük állásfoglalásától függetlenül kapcsolódtak be. Az alaviták mellett a hatalomnak a fő támogatói a keresztény közösségek, akiknek a veszélyérzete a válság időszakában nagyban növekedett. A másfél millió szíriai mellett kb. fél millió Irakból menekült keresztény is tartózkodik az országban. A keresztény közösség támogatja a reformokat, ugyanakkor tartanak attól, hogy az iszlamisták fajsúlyos közreműködésével felálló új kormány alatt a „vallásszabadság közel-keleti oázisa” a kárukra nagyban átalakulna.²⁴ Az ellenállás fő gócpontjai közé tartozó városokban és környékükön tapasztalható megnyilvánulások folyamatosan erősítik ezt a félelmet. Komoly figyelmeztető volt a Damaszkusz keresztény negyedében 2002 márciusában végrehajtott merénylet. Sok keresztény arról beszél, hogy Aszad apja annak idején vaskézzel kormányzott, de biztosította a keresztények vallásszabadságát. Hozzáteszik azt is, hogy hasonló volt a helyzet Irakban Szaddám Husszein időszakában. Mindkét országban a baaszista szerveződések létrehozásában

---

lehetett valamilyen külföldi párt, vagy mozgalom szíriai ága. President al-Assad Issues Legislative Decree on Parties law, 2011. augusztus 4. <http://www.sana.sy/eng/361/2011/08/04/362192.htm> internetről letöltve: 2012. április 18.

²³ CIA World Factbook: Syria (last updated on April 12, 2012) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html> internetről letöltve: 2012. április 14.

²⁴ Beszámolók szerint szunnita arabok azzal fenyegették a Homsz körzetében lakó keresztényeket, hogy készüljenek, mivel legközelebb rájuk is sor kerül. A főváros egyes kerületeiben gyakorta lehetett hallani: „alavitákat a sírba, a keresztényeket Bejrútba”. Syria's Christians Back Assad. *Christianity Today*, 2012. július 7. <http://www.christianitytoday.com/ct/2011/july/syria-christians-assad.html> internetről letöltve: 2012. július 14.

a keresztények jelentős szerepet vállaltak. A szíriai keresztény közösség hozzáállásától eltérő az Egyesült Államokban 2011 végén „Szíriai Keresztények a Demokráciáért” néven létrehozott szerveződés platformja. Ez hangsúlyozta, hogy a rendszer önkényének a keresztények is szenvedőalanyai voltak. Épp ezért támogatják a forradalmat, céljuk nem pusztán az Aszad rendszer megdöntése, hanem az ország felemelkedésének előmozdítása.²⁵

A keresztényektől eltérően a kurdok jelentős része, az időközben létrehozott Kurd Nemzeti Tanács koordinálásával az ellenzékhez csatlakozott. Ezt a lépést a sérelmeik, s az Ankarával jó kapcsolatokat ápoló iraki kurd vezetők részéről kifejtett nyomás motiválták. A Szíria lakosságának 8 százalékát kitevő kurd népesség egy jelentős részét annak idején az ország különböző területére telepítették szét.²⁶ Aszad áprilisi rendelete a kurd populációból kb. 150 ezer főt érintett, de a rendelkezés gyakorlati végrehajtása terén eleddig vajmi kevés történt.²⁷ A szíriai kurdok számára szintén fontos lenne a reformfolyamat folytatódása, ugyanakkor számukra igazából se a baaszizmus további dominanciája, se pedig a Muszlim Testvérek által dominált ellenzék hatalomra kerülése nem egy megnyugtató alternatíva. Ráadásul ez utóbbiak szoros kapcsolatban vannak az iszlamista gyökerű török kormánypárttal, melytől egyáltalán nem várható komolyabb kezdeményezés a szíriai kurdok helyzetének javítására.

A kurdokkal szemben a drúz közösség tagjai megnyilatkozásaikban támogatásukról biztosították Aszadot. Sokan azonban nem zárták ki, hogy ez egy óvatos magatartás a közösség vezetői részéről, akik úgy látták, hogy a hatalmi küzdelem még koránt sem dőlt el. A külföldön különösképp Libanonban élő drúz vezetők részéről ellentétes impulzusok érkeznek. Az itteni közösség vezetője Valid Dzsumblatt például a hatalommal szembeni mielőbbi fellépésre biztatta a Szíriában élő drúzokat.²⁸

²⁵ *Syrian Christians for Democracy. Our Mission*, 2011. december 20. <http://syrian-christian.org/about/our-vision-%D8%A3%D9%87%D8%AF%D8%A7%D9%81%D9%86%D8%A7/> internetről letöltve: 2012. április 17.

²⁶ A baaszisták hatalomátvétele után került sor arra, hogy a Törökországgal és Irakkal határos területekről 140 ezer kurdot széttelepítettek az ország belső területeire, s helyükre arab családokat kezdtek betelepíteni. Bassár el-Aszad elnöki működésétől a kurdok eleinte sokat vártak, de a 2004-es megmozdulás kemény elfojtása az illúziókat szertefoszlatta.

²⁷ Carsten Wieland: „Asad's Lost Chances”. *MERIP*, 2011. április 13. <http://www.merip.org/mero/mero041311> internetről letöltve: 2012. április 10.

²⁸ Dzsumblatt állásfoglalását személyes okok is motiválják. 2012. márciusi nyilatkozatában célzott arra, hogy Damaszkusznak köze lehetett Szíria libanoni katonai beavatkozását ellenző apja, Kamal Dzsumblatt 1977. márciusi meggyilkolásához. Sejtelmesen azt is hozzátette, hogy nem véletlen, hogy a szíriai forradalom kezdete március 15., apja meggyilkolásának a napja pedig március 16. volt. „Jumblat Warns Syria's Druze of Getting Embroiled in Sectarian Strife”. *Naharnet New*, 2012. március 12. <http://www.naharnet.com/stories/en/33089> internetről letöltve: 2012. április 8.

Az ellenzéki erők szerveződése

Az ellenzéki csoportok tevékenységének koordinálása terén jelentős fordulat volt a Szíriai Nemzeti Tanács (Syrian National Council - SNC) 2011. október 2-án Isztambulban történt megalakítása.²⁹ A testület november 20-án közzétett politikai programja az elsődleges célnak a fennálló hatalom békés úton történő megdöntését tartotta. Ezt a polgári engedetlenség fokozásával, a rendszerre gyakorolt külső nyomás révén akarta elérni. Fontosnak tartotta a civilek védelmét szolgáló nemzetközi fellépés erősítését. A program bejelentette, hogy a fennálló hatalom megdöntése utáni átmeneti időszakban az irányítást az SNC fogja ellátni. A feladatai között szerepel majd egy ideiglenes kormány felállítása, melynek kiemelt prioritása lesz az egy éven belül megtartandó alkotmányozó nemzetgyűlési választások előkészítése. Az új alkotmányt népszavazás fogja jóváhagyni, ezt követően hat hónapon belül sor kerül a parlamenti választások megtartására. Az Szíriai Nemzeti Tanács feladata ebben az átmeneti időszakban az állami, ezen belül is elsősorban a katonai intézmények „megőrzése” lesz. Független bizottságot fognak felállítani az előző rendszer bűneinek feltárására. A program aláhúzta, hogy az új Szíria demokratikus, pluralista, civil állam lesz, mely az állampolgári egyenlőségére, a hatalmi ágak szétválasztására, jogállamiságra, a békés hatalomváltásra, s a kisebbségi jogok tiszteletben tartására épül. Az új rendszer kiemelten kezeli majd a szegénység elleni küzdelmet, az elmaradott területek fejlesztését, az írástudatlanság felszámolását. Az új alkotmány garantálni fogja a kurdok, az asszírok, valamint a nők jogait. A program úgyszintén fontos feladatnak tartotta a szuverenitás visszaállítását Golán-fennsíkon, a palesztin nép törvényes jogainak támogatását.³⁰ Az SNC jellegét tekintve hasonlított a líbiai Ideiglenes Átmeneti Nemzeti Tanácshoz. Feltűnő volt, hogy a program kisebbségi jogok garantálásánál nem említette a síitákat.

Az Szíriai Nemzeti Tanács egy eléggé heterogén összetételű ernyő szervezetként jött létre, a tömörüléshez csatlakozó szerveződések között voltak a Damaszkuszi Deklaráció a Demokratikus Változásért, a Nemzeti Blokk, a Muszlim Testvérek, a Szíriai Forradalom Általános Bizottsága (Syrian Revolution General Commission - SRGC), a Helyi Koordinációs Bizottságok (Local Coordination Committees - LCC), a kurd és asszír csoportosulások,

²⁹ Az ellenzéki erők összefogására már korábban is történtek kísérletek. Ilyen próbálkozás volt a Szíriai Nemzeti Koalíció a Változásért 2011 júniusában, illetve két hónappal később a Szíriai Átmeneti Nemzeti Tanács megalakítása. Ennek vezetőjévé szeptember 2-án a Párizsban élő, a Sorbonne-on szociológiát tanító neves szíriai ellenzéki személyiséget, Burhan Ghaliount választották. Ennek a testületnek lett az SNC az utódszervezete.

³⁰ *Political Programme for the Syrian National Council*. 2011. November 20. <http://www.syriancouncil.org/en/press-releases/item/47-political-programme-for-the-syrian-national-council.html> internetről letöltve: 2012.április16.

valamint független politikai tényezők képviselői.³¹ Az SNC szervezeti hierarchiájában első helyen a Közgyűlés állt, melynek kezdetben 270, 2012 márciusában már 310 tagja volt. A szervezet operatív ügyeit egy 21, majd 32 főből álló Általános Titkárság, s egy nyolc, majd 10 tagú Végrehajtó Bizottság koordinálta. E szűkebb testület elnöke Burhan Ghalioun lett. A vezetői megbízatást három havonként meg kellett újítani, pozícióját Ghalioun a tárgyalat időszak végéig meg tudta őrizni.

A Wall Street Journal 2011 decemberében terjedelmesebb interjújt közölt az SNC elnökével. Ebben Ghalioun kifejtette, hogy a civilek védelme érdekében fontosnak tartaná humanitárius folyosó kialakítását, vagy repüléstilalmi zóna létrehozását. Szerinte amennyiben Moszkva megfelelő garanciákat kap arra nézve, hogy a tervezett lépések nem vezetnek katonai intervencióhoz, akkor az ENSZ-ben sem kell orosz vétóra számítani. Megemlítette, hogy orosz fél előtt is világossá tette, hogy amennyiben a „háttérbe szorítás” veszélyétől tartanak, akkor az SNC is fontosnak tartja majd, hogy Moszkva a humanitárius intervencióval kapcsolatos összes döntésbe be legyen vonva. Az orosz képviselőket arra is figyelmeztette, hogy egy NATO beavatkozást csakis a rezsimet elítélő ENSZ határozatban való közreműködéssel lehet megakadályozni. Ghalioun kijelentette, hogy a damaszkuszi kormánnyal csak a hatalom átadásról hajlandók tárgyalni, s igyekezett eloszlatni a Muszlim Testvérek meghatározó szerepével kapcsolatos félelmeket. Szerinte a Muszlim Testvérek a török modell követésében érdekeltek, egyúttal felhívta a figyelmet Tunézia példájára, ahol a többséget megszerző iszlamisták fontosnak tartották egy koalíciós kormány létrehozását. Ghalioun nem hagyott kétséget afelől, hogy az Iránnal való különleges kapcsolatokat át fogják értékelni, s az arab világhoz, s ezen belül is az öböl menti államokhoz való kötődést fogják erősíteni. Reményét fejezte ki, hogy lehetséges lesz a Golán-fennsík tárgyalásos úton való visszaszerzése. A szíriai kisebbségekkel kapcsolatban utalt arra, hogy az alaviták jelenlétét a katonai-biztonsági apparátusban át fogják értékelni, s számukra elsősorban a gazdasági szféra kínál majd lehetőségeket.

---

³¹ Damaszkuszi Deklaráció a Demokratikus Változásért tömörülést olyan ellenzéki személyiségek hozták létre, akik 2005 októberében aláírták az ország demokratizálását sürgető Damaszkuszi Nyilatkozatot. A Nemzeti Blokk olyan szekuláris politikai tényezőkből, s támogatóikból állt, akik az 1963-as baaszista hatalomátvétel óta szemben álltak a rezsimmel. A Muszlim Testvérek szíriai ága még 1937-ben jött létre. A baaszisták a szerveződést 1963 után betiltották, az 1982-es fegyveres felkelés drasztikus leverése után soraikból sokan emigrációba kényszerültek. Az Szíriai Forradalom Általános Bizottsága (SRGC) és az LCC 2011 márciusa után létrejött grassroots szervezetek. Utóbbi volt az országon belüli megmozdulások, a helyi bizottságok tevékenységének egyik fő koordinálója. A kurd blokkot három szerveződés alkotta, az asszír képviselők a Szíriai Keresztények a Demokráciáért elnevezésű csoportot képviselték. „Guide to the Syrian opposition.” *BBC*, 2012. március 1. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15798218> internetről letöltve: 2012. április 22.

A nemzeti tanács vezetője ugyanakkor kiemelte a keresztényeknek az ország politikai életének megteremtésében szerzett érdemeit. Az iszlám jog törvénykezésben játszott szerepének meghatározását a megválasztandó parlament állásfoglalásától tette függővé.³² Ghalioun külpolitikai eszmefuttatásában különösen a civilek védelmének lehetőségeit, Moszkva várható reagálását tekintve voltak végiggondolatlan elemek. Mindenesetre elég világossá tette, hogy politikai váltás esetén Szíria az Irán-ellenes tömb fontos részévé válik. A belső átalakulásnak a programban vázolt irányait talán a tömörülés heterogén volta miatt nem nagyon részletezte.

Az SNC ugyan a platformjában békés átalakulást hirdetett, de ennek lehetősége már a program nyilvánosságra kerülésekor irreális volt. Ghalioun 2012 márciusában tartott párizsi sajtókonferenciáján maga is elismerte, hogy noha a felkelés békés szándékkal indult, de a realitások időközben megváltoztak. Közölte, hogy katonai irodát állítottak fel a kormány ellen harcoló fegyveres csoportok tevékenységének a koordinálására. Azt is egyértelművé tette, hogy a felkelők külföldről történő fegyverellátása csakis az SNC közbeiktatásával történhet. Az iroda többek között a Szabad Szíriai Hadsereg (Free Syrian Army - FSA) tagjaiból fog állni.

A Ghalioun által említett FSA a hadseregből dezertált szunnitákból 2011 augusztusában Törökországban jött létre. A korábban a légierőnél szolgáló Rijád el-Aszaad ezredes vezette FSA fokozott aktivizálódása novembertől volt tapasztalható. A fő operatív területek a török határtól nem messze lévő Idlib tartomány, Hama és Homsz városok környéke, valamint a főváros külső kerületei voltak. Az első jelentősebb sikert Damaszkusz külvárosában a légierő hírszerzési komplexuma ellen november 16-án végrehajtott támadással érték el. Néhány nappal később a légierő tíz pilótáját likvidálták. A legnagyobb eredményt 2012 januárjában Zabadani városának meglepetésszerű, rövid ideig tartó elfoglalásával érték el. Az FSA fegyverarszénálja ugyan korszerűbb eszközökkel jelentősen bővült, de továbbra sem volt olyan helyzetben, hogy a hadsereggel egy kiterjedtebb ütközetet vállaljon.³³ A vártnál kevesebb dezertáló arra készítette Aszaad ezredet, hogy a korábbi szándékaitól eltérően fegyvert fogó civileket is felvegyen az FSA soraiba.

Elizabeth O' Baggy: „Syria's Political Opposition”. *Middle East Security Report 4*, 2012. április 4. http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Syrias_Political_Opposition.pdf 10-11.o. internetről letöltve: 2012. május 3.

³² „Wall Street Journal Interview with SNC President”. 2011. december 1. <http://www.syriancouncil.org/en/news/item/122-wall-street-journal-interview-with-snc-president.html>, internetről letöltve: 2012. április 21.

³³ Az FSA helyzetét bonyolította, hogy a szíriai hadsereg 2012 januárjában koncentrált támadást kezdett a főbb ellenállási körzetek felszámolására. Ennek során március közepére többek között Zabadani, Homsz, Hama, Idlib városok, s Damaszkusz térségében több ellenállási góc a hadsereg ellenőrzése alá került.

Ghalioun fent említett bejelentésére az FSA vezetői elutasítóan reagáltak: Aszaad ezredes közölte, hogy nem tűnnek el semmiféle politikai beavatkozást, s megvan a saját maguk stratégiája. A nézeteltérések persze nem voltak újak, de a kooperáció a Szíriai Nemzeti Tanács és a Szabad Szíriai Hadsereg között akkor is megmaradt. Ezen még az sem változtatott, hogy az FSA tagjainak szíriai ténykedését a Human Rights Watch részéről súlyos bírálatok érték. Katonai vonalon időközben újabb szervezeti változások történtek, de ezek az FSA súlyát lényegében nem csökkentették. Március 24-én jelentették be az év elején létrejött Felsőbb Forradalmi Tanács és az FSA „fúzióját”. Az előbbi testület vezetője Musztafa al-Sejkh tábornok lett az új katonai tanács irányítója. Ő volt addig a legmagasabb rangú katonai vezető, aki átállt a felkelők oldalára, lépését több más tábornok is követte. Azonban az új testületben a szíriai katonai műveletek irányítása Aszaad ezredes kezébe került. A stratégia általános kimunkálása, pénzek, fegyverszállítmányok felhasználásáról szóló döntés formálisan a tábornokok kezében maradt.

Az Egyesült Államok és szövetségesei által támogatott, az ellentétek által megosztott, isztambuli székhelyű SNC a rezsim elleni megmozdulások irányításában magában Szíriában a válság első évében nem tudott vezető szerepet betölteni. A szerveződésre az utcai demonstrálók, fegyveres ellenállók közül sokan gyanakodva tekintettek. Voltak, akik attól félték, hogy támogatása ürügyén nyugati katonai beavatkozás történik, s Szíriában is az irakihoz hasonló helyzet fog előállni. A tömörüléshez csatlakozó szekuláris politikai tényezők részéről mind többen kifogásolták, hogy a Muszlim Testvérek a szervezetben az anyagi források szétesztésében, a döntéshozatalban meghatározó szerepet játszanak. Tény, hogy az emigrációban élő ellenzéki csoportok között a legszervezettebb erőt az iszlamisták képviselték, akik Szíriában lázasan igyekeztek újjáépíteni azokat a szervezeti struktúrákat, melyeket a hatalom korábban szétzúzott. Helyzetük nagyban eltért az egyiptomi Muszlim Testvérekétől, akik az 1970-es évektől fél-legális státuszt élveztek. A koncepcionális ellentétek, Ghalioun diktatórikus vezetési stílusa, a Muszlim Testvéreknek túlzott befolyása miatt több ismert ellenzéki személyiség, sőt két kurd csoportosulás is távozott az SNC-ből. Maguk az iszlamisták a március 25-én tartott isztambuli sajtókonferenciájukon próbálták a szerepükkel kapcsolatos fenntartásokat eloszlatni. Ezen kifejtették, hogy köztársasági államformát, civil, demokratikus, parlamentáris rendszert szeretnének, melyben az emberek etnikai és hitbéli hovatartozásuktól függetlenül egyenlő jogokat élveznének. Az Aszad utáni Szíriának a dialógusra, és a részvételre

kell épülnie. Hangsúlyozták azt is, hogy elhatárolódnak a terrorizmustól, s respektálják az ország nemzetközi kötelezettségeit.³⁴

Az Szíriai Nemzeti Tanács súlyának, az ellenzéki erők összefogásának erősítése szempontjából fontos lépés volt az új Szíria megteremtését szolgáló *Nemzeti szerződés* megszületése. A Szíriai Nemzeti Konferencia által március 27-én Isztambulban elfogadott dokumentum hangsúlyozta a szíriaiaknak a rezsím megdöntésére, az emberek szabad akaratára, a jogállam megteremtésére irányuló eltökéltségét. Leszögezte, hogy az új rendszernek egy civil, demokratikus, pluralista, független és szabad államnak kell lennie. A szuverenitás kizárólag a szíriai népet illeti, mely ezt a jogát a demokrácia adta kereteken között érvényesíti. A rezsím megdöntése utáni teendőkről a dokumentum megismételte a novemberi politikai programban rögzített lépéseket, így az ideiglenes kormány felállításáról, az alkotmányozó nemzetgyűlés létrehozásáról, s egy új alkotmány elfogadásáról szóló elgondolást. Hangsúlyozta a biztonsági szervek átalakításának, a hadsereg politikai ellenőrzésének, s a nemzeti megbékélésnek a fontosságát. Külpolitikai tekintetben az arab világgal való kapcsolatok erősítését, a palesztin néppel való szolidaritást állította előtérbe. Gazdasági tekintetben a szabadpiaci gazdaság, a kiegyensúlyozott fejlesztéspolitika mellett a szegénység, munkanélküliség és korrupció elleni harc fontosságát hangsúlyozta.³⁵

A jelentős külső támogatottságot élvező SNC mellett egy másik, a híryananyagokban gyakorta felbukkanó ellenzéki tömb a Nemzeti Koordinációs Bizottság (National Co-ordination Committee - NCC) volt. A Husszein Abdul Azim vezetésével 2011 szeptemberében létrejött tömörülésben 13 baloldali, 3 kurd szerveződés, valamint független politikai aktivisták vesznek részt. Az NCC bizonyos feltételek – így többek között a katonaság városokból való kivonása, a gyülekezési jog tiszteletben tartása, a politikai foglyok szabadon bocsátása – mellett hajlandó a rendszerrel való dialógusra. A tömörülés ellene van bármiféle külföldi katonai beavatkozásnak, inkább a gazdasági-diplomáciai nyomásgyakorlást tartja célravezetőnek. A Nemzeti Koordinációs Bizottság nem ismeri el a Szíriai Nemzeti Tanács vezető szerepét,

³⁴ „Syria’s Muslim Brotherhood says committed to democracy, fight against terrorism”. *Al Arabiya News*, 2012. március 25. <http://english.alarabiya.net/articles/2012/03/25/203114.html> internetről letöltve: 2012.március 29.

³⁵ A Nemzeti szerződés úgyszintén aláhúzta, hogy a szíriaiak büszkék az ország kulturális, vallási sokszínűségére, s a „muszlimok, keresztények és mások” integráns részei a társadalomnak. Az új demokratikus Szíria az „egység a különbözőségben” elvre fog támaszkodni, s ebben az államban minden egyénnek és közösségnek helye lesz. Az új alkotmány nem tesz majd különbséget a szíriai társadalom etnikai, vallási, nemzeti komponensei, így arabok, kurdok, asszírok, káldeusok, turkománok és mások között. A platform többpártrendszert, demokratikus választási rendszert, a nők jogainak maradéktalan érvényesítését ígerte. A dokumentum végül reményét fejezte ki, hogy „Szíria történetének sötét korszaka” mielőbb lezárul. A Nemzeti szerződés a demokratikus értékek mellett elkötelezettség mellett a nemzetközi tényezőket, s főként a kisebbségeket biztosítani akarta az ellenzéknek a konszenzus megteremtésére irányuló szándékáról. „National Covenant for a New Syria”. 2012. március 17.

csoportosulásaira riasztóan hat a Muszlim Testvéreknek a tömörülésben meglévő jelentős befolyása.³⁶

A belső, szíriai folyamatokra azonban egyik ernyőszervezet sem tudott meghatározó befolyást gyakorolni. A tömegek mozgósításában, ellenállásuk szervezésében alulról szerveződő ún. grassroots organizációk játszanak vezető szerepet, melyek zöme három irányító szervhez tartozik: az SRGC, az LCC és az iszlamisták által dominált Szíriai Forradalom Legfelső Tanácsa (Supreme Council of the Syrian Revolution – SCSR). Ezek közül hivatalosan csak az LCC csatlakozott az SNC-hez, de ehhez azonnal hozzá kell tenni, hogy az ellenállás legalsó szervezeti szintjét képező helyi bizottságoknak csak egy részét tömöríti. Az iszlamista gyűjtőszervezet (SCSR) képviselői jelen vannak az SNC testületeinek ülésén, de a szerveződés hivatalosan nem tagja az ernyőszervezetnek.

A legnagyobb grassroots szerveződés, az Szíriai Forradalom Általános Bizottsága (SRGC) elvileg elismeri a Szíriai Nemzeti Tanács politikai vezető szerepét, s küldöttei jelen voltak a tömörülés 2011. októberi megalakításánál. Azonban az SNC gyenge szíriai beágyazottsága, megosztottsága, ellentmondásos irányvonala miatt végül is a szerveződés formálisan nem csatlakozott az ernyőszervezethez. A belső harc szervezésében az SRGC nem kér az Tanács irányításából, ugyanakkor anyagilag rá van szorulva az isztambuli szerveződésen keresztül érkező támogatásra. Az SNC az ellentétek ellenére kénytelen ezt a felemás helyzetet elfogadni, főképp azért, mivel a későbbiekben az Szíriai Forradalom Általános Bizottságának fontos szerepe lehet az SNC szíriai lakosság részéről történő szélesebb körű elfogadásában.³⁷

Az SRGC részéről az ellenállást a városi lakóközetek/falvak szintjén a helyi koordinációs bizottságok szervezik, amelyek munkáját forradalmi tanácsok irányítják. E testületek felett a nagyvárosokban/tartományokban a forradalmi parancsnoki tanácsok, ezek felett a legfőbb irányítószerveként a Szíriai Forradalom Általános Bizottsága áll.³⁸ Az SRGC szorosan együttműködik a tartományi katonai tanácsokkal.

<http://www.syriancouncil.org/en/issues/item/618-national-covenant-for-a-new-syria.html> internetről letöltve: 2012. április 2.

³⁶ "Guide to the Syrian opposition". *BBC News*, 2012. március 1. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15798218> internetről letöltve: 2012. március 18.

³⁷ Jared Markland - Kritika Lalwaney: The Syrian National Council: A Victorious Opposition?

Imes Capstone Paper Series, 2012 május <http://www.gwu.edu/~imes/assets/docs/Capstone%20Papers%20-%202012/Lalwaney,%20Markland.pdf> internetről letöltve: 2012. június 30.

³⁸ Elizabeth O' Baggy: i. m. 20-25. o.

A konfliktus nemzetközi környezete

A tüntetőkkel szembeni mind kiterjedtebb állami erőszakra az Egyesült Államok a szankciós politika kiszélesítésével, az ellenzéki erők fokozott támogatásával reagált. 2011 áprilisában a szíriai titkosszolgálatok irányítóinak, vezető politikai tényezőknél, a rezsimit közvetlenül támogató iráni biztonsági szervek parancsnokainak esetleges amerikai érdekeltségeit befagyasztották. Különösen érzékenyen érintette Damaszkuszt az augusztus 18-án ismertté vált 13582 sz. elnöki végrehajtási utasítás. Ez a szíriai kormány összes Egyesült Államokban lévő érdekeltségét zárta, s megtiltotta, hogy amerikai állampolgárok a szíriai kormánnyal bármiféle tranzakciót bonyolítsanak. Leállította a szíriai olaj, illetve olajipari termékek importját, és e szektorba történő investálásokat. Ezzel egyidejűleg amerikai részről távozásra szólították fel Aszad elnököt. Ugyanezen a napon az EU is a hatalomból való távozásra szólította fel a szíriai vezetőt. Az európai közösség a szankciós intézkedései során az utazási korlátozások mellett úgyszintén befagyasztotta számos vezető itteni érdekeltségeit, leállította a luxustermékek exportját, s számos ágazatban korlátozásokat, kereskedelmi, investálási tilalmat vezetett be. Ezek az intézkedések az olajszektorra is kiterjedtek. Brüsszel lépései különösen érzékenyen érintették Szíriát, lévén, hogy az EU volt Damaszkusz első számú kereskedelmi partnere.³⁹

Az ENSZ BT soros elnöke augusztus 3-án közzétett nyilatkozatában elítélte a szíriai hatóságok fellépését, négy nap múlva az Arab Liga főtitkára követelte a Szíriában tomboló erőszak azonnali leállítását, s a dialógus felvételét. A Liga november 2-án béketervet hagyott jóvá, amely előírta a hadsereg kivonulását a városokból, a politikai foglyok szabadon bocsátását, a média és jogvédő szervezetek munkatársainak szabad mozgását, a béke betartásának arab megfigyelők részéről történő monitorozását.⁴⁰ Az erőszak azonban Szíriában nem pusztán a hatalom, hanem az FSA jóvoltából is tovább folytatódott. A helyzetet élte, hogy Damaszkusz megtagadta 500 arab megfigyelő beutazási engedélyét. Ezért az Arab Liga november 12-én Szíria tagságát felfüggesztette, majd november 27 szankciós intézkedéseket jelentettek be.⁴¹ A feszültséget enyhítendő Damaszkusz december 19-én engedélyezte a Liga

³⁹ Szíria összereskedelmében az EU 22,5 százalékkal részesedett. A második helyen álló Irakkal a forgalom 13,3, a negyedik helyen álló Kínával 6,9, a 12. helyen álló Egyesült Államokkal 2,4 százaléka bonyolódott. „Syria unrest: Arab League adopts sanctions in Cairo”. *BBC News*, 2011. november 27. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15901360> internetről letöltve: 2012.április 19.

⁴⁰ Liz Sly: „Arab League announces peace plan for Syria”. *Washington Post*, 2011. november 2. http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/arab-league-announces-peace-plan-for-syria/2011/11/02/gIQAKBm6fM_story.html internetről letöltve: 2012.április 3.

⁴¹ A határozat előírta a szíriai központi bankkal való tranzakciók megszüntetését, az arab kormányok által finanszírozott projektek támogatásának leállítását, a vezető szíriai tisztviselők beutazási tilalmát, a szíriai kormány

megfigyelőinek a tevékenységét, de ez a lépés is kudarccal végződött. A megfigyelőket az Arab Liga arra hivatkozva, hogy a szíriai kormány tovább folytatja az erőszakot, 2012. január 28-án visszavonta.

A tömörülés ezt követően Aszad eltávolítására, a „rendezett átmenet” feltételeinek megteremtésére fókuszált, legalább is ez tükröződött a 2012. január 22-én nyilvánosságra hozott újabb béketervében. Ez felszólította a szíriai kormányt, hogy két héten belül kezdjen tárgyalásokat az ellenzékkel, s két hónapon belül állítsanak fel egy nemzeti egységkormányt. Ezt követően Aszad adja át a hatalmat az alelnöknek, s az új kormánynak, akik előkészítenék a parlamenti és elnökválasztásokat. Vagyis az Arab Liga a „jemeni modellt” ajánlotta, s a tervet épp azon a napon jelentették be, amikor az ottani elnök, Ali Abdullah Szaleh elhagyta az országát. A szíriai kormányzat a tervet azonnal elutasította, válaszként az Arab Liga több nyugati állammal közösen az elképzelést január 31-én az ENSZ BT elé terjesztette, de február 4-én a tervezetet Oroszország és Kína megvétózta.

Az orosz diplomácia tartott attól, ha világszervezet fórumán zöld utat ad a határozati javaslatnak, akkor megismétlődhet a líbiai forgatókönyv: Aszad hatalmát külső beavatkozás megdönti, s Moszkva stratégiai érdekeit a líbiainál is nagyobb veszteség éri. A fordulat nagy horderejű regionális kihatásairól nem is szólva. Az ENSZ BT vitájában felszólaló orosz képviselő hangsúlyozta, hogy a vérrontást Szíriában azonnal meg kell szüntetni, országa erőfeszítéseket tesz a krízis rendezésére, de a nemzetközi közösség néhány befolyásos tagja aláássa a békés rendezés lehetőségét, s inkább a rezsimváltást favorizálja. A fődelegátus kifogásolta, hogy a tervezetben nincs szó arról, hogy a szíriai erők városokból történő kivonásával párhuzamosan a kormányellenes fegyveres csoportok is szüntessék be a tevékenységüket.⁴²

Az Arab Liga február 12-én tartott kairói ülészakán a damaszkuszi hatalmi váltás előmozdítására egy újabb lépésről döntött. Az elfogadott határozat felkérte a Biztonsági Tanácsot, hogy támogassa egy közös ENSZ és arab békefenntartó erő Szíriába küldését. Szorgalmazta kommunikációs csatornák megnyitását a szíriai ellenzékkel, s minden politikai és anyagi támogatás biztosítását a számukra. Ezúttal sürgette az ellenzék egységének mielőbbi

---

követeléseinek befagyasztását, a kereskedelmi légi járatok szüneteltetését. „Syria unrest: Arab League adopts sanctions in Cairo”. *BBC News*, 2011. november 27. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15901360> internetről letöltve: 2012. április 3.

⁴² Security Council, 6711th meeting, 2012. február 4. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N12/223/56/PDF/N1222356.pdf?OpenElement> internetről letöltve: 2012.február 18.

megteremtését. A kairói döntéssel egy éven belül másodszor fordult elő, hogy a liga külső beavatkozást kért egy arab ország hatalmi viszonyainak megváltoztatására.⁴³

Az Arab Liga béketerve az ENSZ BT után a világszervezet legfelső fóruma elé került. A február 16-án elfogadott, nem kötelező erejű közgyűlési határozat hangsúlyozta a válság békés rendezésének fontosságát, elítélte a folytatódó erőszakot, az emberi jogok folyamatos megsértését.⁴⁴

Az ENSZ BT-ben elakadt kezdeményezés után a Egyesült Államok a szíriai átalakulás támogatására más diplomáciai megoldást javasolt. Hillary Clinton február 5-én Szófiában a világszervezeten kívül álló, a „Demokratikus Szíria barátai” nevű tömörülés létrehozására szólított fel, mely a hasonlóságok ellenére „nem lenne azonos” a líbiai kontakt csoporttal.⁴⁵ A cél, hogy támogassák az ellenzék békés változásokat szolgáló politikai terveit. Nem sokkal később február 24-én 60 ország részvételével Tuniszban került sor „Szíria barátai” néven a fórum első találkozására. Itt többek között elhatározták, hogy felhívást intéznek a világszervezethez, hogy az készítse terveket az ENSZ és az Arab Liga civil rendőrökből álló, az ottani kormányzat beleegyezésével Szíriába küldendő békefenntartó kontingensének felállítására. Elhatározták továbbá, hogy felszólítják a szíriai elnököt, hogy ne akadályozza a humanitárius küldemények eljuttatását az érintett területekre.⁴⁶

A második „Szíria barátai” konferenciát április elsején tartották Isztambulban. Ezen már 82 ország vett részt. A fórum résztvevői többek között meghallgatták az SNC-nek az országban kialakult feszült helyzetről szóló helyzetértékelését, s felszólították a rezsimet az ENSZ, az Arab Liga, az Iszlám Konferencia vonatkozó határozatainak, s a Kofi Annan béketervének maradéktalan végrehajtására. A résztvevők üdvözölték az SNC által elfogadott Nemzeti szerződést, s a tömörülést az „összes szíriai egyik legitim képviselőjeként ismerték el.”⁴⁷

⁴³ „Arab League calls for international peacekeeping force in Syria”. *Al Arabiya news*, 2012. február 2. <http://www.alarabiya.net/articles/2012/02/12/194067.html> internetről letöltve: 2012. február 18.

⁴⁴A közgyűlési határozat az Arab Liga vonatkozó határozatai alapján felszólította a damaszkuszi kormányt az erőszak beszüntetésére, a civilek védelmére, a politikai foglyok szabadon bocsátására, a szíriai fegyveres erőknél a városokból történő kivonására, a békés demonstrációs jog tiszteletben tartására. Felhívott egy félelemtől, erőszaktól mentes, minden tekintetben szíriaiak által vezetett politikai folyamat elindítására. A határozat támogatta az Arab Liga demokratikus átmenetre vonatkozó január 22-i tervét. „UN General Assembly Resolution 66/253, Syria”. 2012. február 16. <http://www.cfr.org/syria/un-general-assembly-resolution-66253-syria/p27403> internetről letöltve: 2012. március 2.

⁴⁵ Az elnevezés a „Líbia barátai” csoport mintájára született, melyet amerikai részről először 2011 augusztusában használtak a líbiai kontaktszempont elnevezés helyett.

⁴⁶ „Friends of Syria' call for ceasefire, aid access”. *France 24*, 2012. február 24. <http://www.france24.com/en/20120224-syria-tunisia-friends-assad-clinton-humanitarian-aid-un> internetről letöltve: 2012. március 7.

⁴⁷ „Friends of Syria” conference’s final statement”. 2012. április 1. <http://www.asharq-e.com/news.asp?section=3&id=29087> internetről letöltve: 2012. április 7.; A fórum résztvevői több millió dolláros havi közvetlen támogatást, kommunikációs eszközök biztosítását, az öböl államok az ellenzéki katonai erő

Az Annan-terv

2012. február 23-án jelentették be, hogy Kofi Annant, a világszervezet korábbi főtitkárát nevezték ki az ENSZ és az Arab Liga szíriai válsággal foglalkozó közös különmegbízottjává. Annan március 16-án ismertette 6 pontos tervét az ENSZ BT tagjaival. A testület soros elnöke március 21-én közölte, hogy a BT tagjai a különmegbízott rendezési elképzeléseit támogatják. Damaszkusz hivatalosan március 27-én jelentette be az Annan-terv elfogadását, két nap múlva a bagdadi Arab Liga csúcs, majd ahogy már szó volt róla, a „Szíria barátai” fórum második ülészaka is egyöntetűen támogatta.

Az Annan-terv kiindulópontja felszólította a szíriai hatóságokat, hogy vállaljanak kötelezettséget a különmegbízottal való együttműködésre egy szíriaiak által vezetett, mindenre kiterjedő politikai folyamat elindításában, melynek célja a szíriai nép legitim aspirációinak a számbavétele. Kötelezzék el magukat arra, hogy amikor a követ az időt elérkezettnek látja, a tárgyalásra meghatalmazott személyt neveznek ki. A civilek védelme, s az ország stabilizálása érdekében vállaljanak kötelezettséget a harcok beszüntetésére, az ENSZ által ellenőrzött effektív fegyverszünet mielőbbi megteremtésének előmozdítására. A terv felszólította a damaszkuszi kormányt a városokba irányuló csapatmozgás, a nehézfegyverek itteni alkalmazásának leállítására, a lakossági központokban és azok körzetében a csapatkoncentráció megszüntetésére. A harcok beszüntetése, a tartós fegyverszünet megteremtése érdekében a különmegbízott az ellenzékét is hasonló kötelezettségvállalásra szólította fel. A terv aláhúzta annak szükségességét, hogy a humanitárius támogatás eljusson a harcok által érintett összes területre. Sürgette az önkényesen internáltak szabadon bocsátásának gyorsítását, annak biztosítását, hogy a külföldi újságírók korlátozás nélkül eljuthassanak az ország bármely területére, s szüntessék meg a velük szemben alkalmazott diszkriminatív vízumpolitikát. Végül az utolsó pont előírta az egyesülési jog respektálását, a

---

fizetésére, a dezertálás elősegítésére külön pénzügyi alap létrehozását ígérték. „Gulf states propose funding Syrian opposition army”. *France 24*, 2012. április 2. <http://www.france24.com/en/20120401-friends-syria-talks-get-underway-istanbul-six-point-annan-peace-plan-assad> internetről letöltve: 2012. április 7.; A konferencián Magyarországot Martonyi János külügyminiszter képviselte. Tapasztalatait összegezve az MTI tudósítójának adott interjújában úgy vélte, hogy az elkövetkezendő időben bizonyára erősödik a szíriai rendszerre gyakorolt nyomás Kofi Annan tervének megvalósítása érdekében. Szigorítani fogják a szankciókat, de katonai megoldásról egyelőre nincs szó. Hangsúlyozta azt is, hogy a szankciók szigorítása mellett fokozottan támogatni kell a szíriai ellenzékét. Magyarországnak érdekében áll, hogy a „jelenlegi tömeges jogsértés” mielőbb véget érjen. Ha létrejön egy demokratikus rendszer, akkor Magyarország szeretne részt venni a gazdasági újjáépítésben, s a gazdasági kapcsolatok erősítésében. Szíria - Martonyi: „fokozódik a nyomás Bassár el-Aszad rendszerére”. *MTI*, 2012. április 1. <http://www.mti.hu/Pages/Default.aspx?lang=hun&menuid=> internetről letöltve: 2012. április 7.

békés célú demonstrációk törvényi garantálását.⁴⁸ Az Annan-terv nem pusztán az erőszak leállítását állította előtérbe, hanem egy politikai átalakulási folyamat kibontakozás számára is ajtót nyitott, igaz nem olyan nyílt formában, mint ahogy az Arab Liga béketervében szerepelt.

Kofi Annan április 10-ét jelölte meg a tervek végrehajtásának kezdeteként, melyet Damaszkusz április 2-án elfogadott. Azonban az ország ENSZ képviselője közölte, hogy a különmegbízottnak az ellenzék is hasonló kötelezettségvállalásra kell rábírnia. Lavrov orosz külügyminiszter ugyanakkor Jerevánban kijelentette, hogy országa ellenzi a rendezési tervvel kapcsolatban határidők megállapítását. Időközben Szíriában az április 10-i határidő közeledtével a tüntetések, összetűzések szaporodtak. A legsúlyosabb összecsapások Idlib, Homsz tartományokban, valamint Damaszkusz közelében voltak. Kofi Annan szóvivője időközben kijelentette, hogy a teljes körű tűzszünet beálltát április 12-re várják. Április 10-én a szíriai kormánynak kell befejeznie a csapatok kivonását a lakossági központokból. Az ezt követő 48 óra során a feleknek az erőszakot teljesen be kell szüntetniük. A damaszkuszi kormány április 8-án bejelentette, hogy határidőre csak akkor vonja vissza az erőket, amennyiben az ellenzék írásos garanciákat ad arra, hogy leteszik a fegyvert. Ugyanezen a napon egyszerre 30 ponton indított támadást az ellenzéki erők felmorzsolására, a FSA vezetője közölte, hogy a rezsimet nem ismerik el, ezért írásos garanciát nem adnak. Végül is április 12-én reggel átmenetileg beállt a tűzszünet, s a konfliktus egy új szakasza kezdődött.

---

⁴⁸ "Kofi Annan's six-point plan for Syria". *Aljazeera*, 2012. március 27. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/03/2012327153111767387.html> internetről letöltve: 2012. április 1.